

Зарубіжне письменство у дослідженнях

УДК 821.133.1-993:808.1 Ф. Бегбеде
DOI: 10.31471/2304-7402-2022-17(65)-249-257

СТИЛІСТИКА ЕРОТИЧНОГО ПИСЬМА ФРЕДЕРІКА БЕГБЕДЕ

О. А. Бігун, М. І. Ковбанюк

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57*

Мета. Метою статті є дослідження еротичного дискурсу творчості Ф. Бегбеде як складника естетики та поетики постпостмодернізму. **Дослідницька методика.** Теоретико-методологічна база дослідження ґрунтується на працях Г. Маркузе, М. Мерло-Понті, наукових студіях психоаналітиків (З. Фройд, А. Адлер, К.-Г. Юнг), вітчизняних розвідках щодо аспекту еротичного (В. Агеевої, Л. Мудрак, Н. Опришко).

Результати. З'ясовано, що брутальність та грубий сексизм є стильовою ознакою творів Ф. Бегбеде, коли в основу покладено секс як безпосередню фізіологічну акцію. З іншого боку, у творах французького прозаїка оприявлено складні зв'язки між лібідо і сублімацією, інтенсивні пошуки їх гармонізації у драматичних колізіях біологічної і психічної сфер людського існування. Стилїстика еротичного письма Ф. Бегбеде вирізняється специфічною емоційністю, яка втілена широкою палітрою художніх засобів: метафори, метонїмії, фразеологізми, порівняння, вульгаризми, включення наказового способу тощо. **Наукова новизна.** У статті на конкретних прикладах з'ясована специфіка апології тілесності у творах Ф. Бегбеде, яка призводить до специфічного трактування любові, в основі якого лежить цинїзм як засіб порятунку у світі втрачених цінностей. **Практичне значення.** Стаття може бути використана для подальшого дослідження стилїстичних аспектів ідіостилю Ф. Бегбеде. Наукові результати дослідження можуть бути корисними під час написання курсових, дипломних та інших наукових робіт.

Ключові слова: французька література, постпостмодернізм, ерос, стиль, стилїстика, письмо, дискурс, Фредерік Бегбеде.

Як відомо, постпостмодернізм є специфічною системою світосприйняття з власною моделлю світу і людини. При цьому прояви пост-

постмодернізму в сучасній світовій літературі вказують на його багаторівневість, складність, а також внутрішню суперечливість. Важливо, що на початку ХХІ століття постпостмодернізм отримав програмне оформлення, яке потребує системного підходу до його вивчення. У романах цього періоду відсутні принципово нові поетологічні риси, натомість постпостмодернізм реалізує себе наразі не стільки на поетологічному (через художні фігури), як на світоглядно-філософському рівні [4, с. 35].

У постпостмодерністському дискурсі любов продовжує бути домінантним екзистенціалом людського існування, набуває відвертих еротично-сексуальних інтерпретацій і художніх репрезентацій. Варто зазначити, що до концептуальних понять постпостмодернізму ерос потрапив від самого початку, однак його художнє моделювання дедалі частіше оприявнює напружену колізію між свідомим (принцип реальності) і підсвідомим (принцип насолоди), що стимулює еротичність творчості, долає зіпєрту на усталені канони й етичні принципи цензуру, яка перешкоджає утвердженню гармонійної особистості [7, с. 11]. Це не дивно, адже на межі ХХ–ХХІ ст. концепція любові, популярна впродовж попередніх епох, починає все більше не збігатися з цілісним людським досвідом і відповідним йому сприйняттям життя. Вважають, що «у світі, де протистоять одна одній так багато цінностей, кожна з яких претендує на нашу любов, остання вже не може ігнорувати суцільну обмеженість ... Любов, яка парадоксально поєднує жаль і захоплення, еротичу і співчуття, все більше набуває значення константи для різноманітних сфер прояву цього почуття – скрізь, де воно здатне «прижитися» в нашій постмодерністській і постапокаліптичній дійсності» [5, с. 126].

Зображення тілесності, сексуальності у постпостмодернізмі має багато спільного з досвідом натуралістів та модерністів. Від натуралістів у постпостмодерних творах превалюють біофізіологічні чинники людського існування у позитивістичних інтерпретаціях. Модерністичне зображення фізіологічно-тілесного аспекту людського буття відповідає «моделі світосприйняття й пов'язаного з нею підходу до тексту як своєрідного художнього аналогу наукового дискурсу; він також демонтував ключову для модерністської літератури ідею соціально-біологічної детермінованої особистості. Місце цієї ідеї заступила концепція людини більш глибинних і універсальних вимірів – укоріненої, з одного боку, в метафізичній сфері, а з іншого – в царині несвідомого, людини, що існує в координатах, де «тут і тепер» (Дж. Джойс) дорівнюють «скрізь і завжди», а «миттєвість» дорівнює «вічності»» [3, с. 48].

Еротично-сексуальна проблематика як предмет наукового дослідження постала ще на початку ХХ століття. До розв'язання цієї проблеми долучилися Ж. Батай, Ю. Крістева, Г. Маркузе, М. Мерло-Понті, Ж.-П. Сартр, М. Фуко та ін. Потужний внесок належить працям психоаналітиків (З. Фройд, А. Адлер, К.-Г. Юнг, Е. Фромм та ін.). У ХХІ ст. дослі-

дженням аспекту еротичного окремих літературних жанрів займалися В. Агеєва, П. Брюкнер, М. Варикаш, О. Гомілко, У. Жорнокуй, С. Мельшіор-Боне, Ю. Маслово, Л. Мудрак, М. Цемборська-Лебода, Л. Шах та ін. Актуалізуючи поняття еротичного, тілесної топографії, сексу, любові тощо, нова генерація науковців продовжує досліджувати основні категорії, аналізує форми та рівні репрезентації еротичного дискурсу в сучасній літературі, актуалізує опозицію тілесного і духовного з феміністичного, постколоніального, наратологічного кутів зору. Метою нашого дослідження є аналіз стилістичної репрезентації еротичного письма французького письменника Фредеріка Бегбеде у творі «Французький роман». При написанні статті було використано оригінальний текст роману «Un roman français» (2010) [8] та видання «Французький роман» (2017) в українському перекладі Л. Кононовича [2].

Постпостмодерне прочитання любові-еросу позначене амбівалентністю: з одного боку, воно зводиться до ідеологеми сексу, а з іншого – уособлює провідні пролегомени у становленні людини [8, с. 99]. Еротичне письмо Фредеріка Бегбеде є складником естетики постпостмодернізму, коли сексуальність зосереджується не тільки і не стільки на сфері чуттєвої любові. Зокрема, французький письменник стверджує, що «любов – кращий, коли не єдиний літературний сюжет. Не виключено, що скоро письменники творитимуть нові книги лише для того, аби дати чоловікові та жінці останній шанс дійти згоди. Можливо також, що кінець світу <...> супроводжуватиметься остаточним крахом людської любові на землі. Адже нема любові – нема й романів. Щойно ми втратимо здатність відчувати, не буде про що й розповідати, та ніхто про це не пошкодує» [1]. Художній світ Бегбеде стає місцем перетину моделей еросу, представлених на всіх рівнях творення та розуміння тексту як сексуального феномена. Стилiстична палiтра письменника специфiчна, насичена рiзними художнiми прийомами, що слугують засобами вiдтворення i передачі образів постпостмодерну з усіма вадами, умовностями та екзистенціальною розгубленістю індивідів. Сталою залишається атмосфера «театру абсурду», в алогічному просторі якого перебувають і герой, і читач. Бачення еротичної реальності, яку продукує автор, визначається як постмодерністська чуттєвість, тобто сприйняття світу як еросу.

Зазвичай аналіз еротичного тексту базується на поняттях «любов», «ерос», «секс». Вважають, що ерос несумісний з грубим сексизмом, в основу якого покладено секс як безпосередню фізіологічну акцію, байдужу і до продовження роду, і до сердечних переживань, але саме поняття має ширше значення, вказує на інтелектуальні засоби для обґрунтування вульгарних дій. Любов як діаметрально протилежна сексизму сутність – найбільш сублімована, зазвичай одуховнена, надто в платонічних формах, натомість еротика, сфокусована на статевій пристрасті, поєднує в собі лібідо і сублімацію. Л. Мудрак закликає не вдаватися до

спроб змішувати та спрощувати ці поняття. Любов може існувати і без тілесного компонента, наприклад, платонічна, репрезентована стильовою течією петраркізму, в основу якої покладено культ Дами серця. Еротика посідає серединне місце між сексом і любов'ю, співвідноситься з ними як особливе з конкретним і загальним, містить у собі сексуальні потяги, переносить на любов еротичні переживання. Еротика буває низхідна і висхідна, бідна, коли наближена до сексуальності, багата, органічна, коли тяжіє до любові. Їх об'єднує лібідо, яке висвітлює вплив енергії сексуальних інстинктів на душевне життя, на екзистенційний вибір, адже воно, як й інстинкт самозбереження, є рушієм людської поведінки [7, с. 9].

Як відомо, поштовхом до написання книги «Французький роман» послужив гучний скандал. Письменник був арештований поліцією за непристойну поведінку: будучи напідпитку, він відкрито вживав кокаїн прямо з капоту автомобіля, припаркованого в центрі Парижа. Складне дводенне перебування в камері попереднього ув'язнення залишило єдину можливість – «вийти на свободу в своїх мріях і фантазіях <...>, пірнути в спогади про дитинство» [1]. Ф. Бегбеде пише, що це історія про старшого брата, який зробив усе, щоб не бути схожим на своїх батьків, і про молодшого брата, який зробив усе, щоб не виглядати як його старший брат: «Це історія про хлопчика, якому сумно через те, що він виріс у країні, яка покінчила життя самогубством, вихований батьками, пригнобленими розпадом шлюбу. Це історія про країну, якій вдалося програти дві війни, переконавшись, що вона виграла їх <...>. Це історія нового людства. Це те життя, яке він прожив: французький роман» [1].

Письменник у творі формує історичну канву, на якій вимальовується картина часу і життя героїв. Роман присвячений дитинству, але для головного героя дитинство спочатку є «білою плямою», його майже не існує, воно зовсім стерлося з пам'яті. Процес розгортання сюжету полягає в тому, щоб змусити його проявитися. З цим пов'язана центральна подія і начебто безподія тема – дитини і дитинства, пережитих через десятиліття 42-річним автором. «Французький роман» є спробою створити багатоликого персонажа та крізь його гностичні, містерійні і тілесні перетворення, сплетені з його ностальгійних спогадів про минуле, подати авторську студію про природу самого постпостмодернізму. Причому, використовуючи структуру фрагментарного письма, автор вибудовує колізії на осі романтичній, а саме навколо сімейної історії.

У романі органічно присутній дискурс еротизму, переданий різними стилістичними засобами:

(1) *Le 28 janvier 2008, au huitième commissariat du district, des agents en uniforme bleu, armés de revolvers et de matraques, m'ont déshabillé et m'ont fouillé; ils ont pris mon téléphone, ma montre, ma carte de crédit, mon argent, mes clés, mon passeport, mon permis de conduire, ma ceinture et mon*

foulard; pris un échantillon de salive en soulevant mes couilles, assurez-vous que je ne cache rien dans l'anus; m'a photographié de face, de profil et aux trois quarts; ils ont introduit des données anthropométriques dans le boîtier, après quoi ils les ont poussés dans une cage de deux mètres sur deux aux murs couverts d'écriture, toussant et tachés desang [9, с. 4]. Вираз *m'ont déshabillé* є дієслівним евфемістичним словосполученням, яке використано як нейтральний засіб, що є способом заміни у мові вульгаризмів і брутальних слів на більш м'які, до яких належить і наступний метафоричний дієприкметниковий зворот *en soulevant mes couilles*. У фразі *assurez-vous que je ne cache rien dans l'anus* використано гіперболізований вульгаризм *se cacher dans l'anus*. Зазначені стилістичні засоби вжиті на означення брутальності французьких поліцейських під час обшуку затриманого.

(2) *Dès que vous fermez les yeux, en essayant d'évoquer des images du passé, le mysticisme commence; la mémoire est comme une tasse de saké, qui est servie dans certains restaurants chinois: pendant que vous buvez, la silhouette d'une femme nue apparaît progressivement au fond, disparaissant à la dernière gorgée* [9, с. 10]. Тут Бегбеде вирізняється експресіоністським мисленням, екстенсивним мовленням. *Une femme nue* – оголена жінка – є традиційним символом прекрасного Еросу. Так виявляється закономірність художньої інтерпретації світу під маскулініним уявленням еротичного. Чоловік у стосунках з жінкою прагне *володіти* нею, *приборкати* її, *мати* її [7, с. 10], згідно з патріархальною моделлю консерватизму.

(3) *C'était toi que je cherchais tout ce temps, dans des sous-sols bruyants, sur des lieux où je n'ai jamais dansé, dans une mer de visages, sous des ponts de lumière et des feuilles de cuir, en vernis rouge sur des jambes de femmes au-dessus du bord d'un lit chaud, au fond des yeux désespérément vides, dans les arrière-cours des maisons tordues, derrière le dos de danseurs solitaires et de barmans ivres, parmi les poubelles vertes et les cabriolets en argent, je vous cherchais parmi les étoiles brisées et les esprits violets...* [9, с. 65]. Так за допомогою епітетів, метафор, порівнянь, семантичних конотацій передається чуттєвий процес чоловічого еротичного бажання близькості з жінкою. Важливо, що поряд з побутовими словами-реаліям (*sous-sol, lit, poubelles*) сусідують вишукані метафоричні звороти (*une mer de visage, des ponts de lumière, étoiles brisées, les esprits violets*), що посилюють художній контраст світу грубої реальності та світу емоцій, що їх викликає стан еротичного бажання.

(4) *Euh, chérie, pourquoi si impoli? Et si j'ai une fracture maintenant? J'ai mieux aimé quand tu me portais dans tes bras!* [9, с. 69]. Вислів *tu m'as porté dans tes bras* є фразеологізмом, вираз «носити на руках» означає прояв до когось великої уваги, піклування, кохання. Вираз є контрастом до попередньої фрази, у якій мовиться про грубе поводження.

(5) *La vie est une vallée de larmes, mais le fait demeure: jamais de ma vie je n'ai été aussi submergé d'amour, et j'étais prêt à le partager, mais les*

filles du mouvement voulaient éternuer dessus. Eh bien, que se passerait – il si mon frère était né beau, et je ne l'étais pas – ne pas lui en vouloir [9, с. 81]. Тут використано метафору *je n'ai été aussi submergé d'amour*. Любити – це вміння насолоджуватися чимось/кимось або радіти чомусь/комусь. Так само це означає і страждати. Зі змісту випливає, що задоволення і радість залежать від зовнішніх обставин. Обставини змінюються не в кращу сторону і радість зникає безслідно, приходять страждання.

(6) *Isabelle lui montra une ecchymose à la cuisse: «Regarde, je suis tombé de mon vélo hier, tu vois? Essayez, appuyez sur votre doigt, oh, mais pas si fort, ça fait mal»... et Michelle, séduisant Charles, rejeta ses longs cheveux noirs et baissa ses paupières comme une poupée qui ouvre les yeux, il suffit de la faire asseoir* [9, с. 94]. Зазначені еротичні вислови демонструють чуттєві дотики до тіла, які провокують у героїні певні відчуття, що відтворена епітетами та порівнянням. Дієслова у наказовому способі автор використовує, щоб показати бажання насолоди, яке виникає у дівчини.

(7) *Le jeune frère était également pris au piège du malheur: envoyé à la garnison de Limoges, il est tombé amoureux d'une belle roturière – une brune aux yeux bleus qui dansait sur le piano (déjà maladroite), et en a fait une enfant avant le mariage. Il y avait un besoin urgent de légaliser la relation* [9, с. 99]. Тут бачимо патріархальне ставлення до дошлюбних сексуальних зв'язків, коли вагітність до шлюбу вважали аморальною.

(8) *En général, mon grand-père sur son lit de mort m'a dit ce qui suit: «Faites l'amour, pas la guerre»* [9, с. 134]. Так, автор використав відомий афоризм «краще кохатися, ніж воювати», але вклав ці слова у вуста свого дідуся на смертному одрі, щоб вкотре продемонструвати непереможну силу життя над смертю.

Загалом письменник пише не про кохання, не про секс, не про пристрасть чи романтичну перенасиченість. Те, що одні називають сексом, а інші – любов'ю, для Ф. Бегбеде у «Un roman français» найважливіше почуття, що лежать в основі людського існування: бажання близькості. На його думку, ерос як романтизоване світовідчуття, вічний пошук мрії, нестримний політ творчої фантазії, потяг до насолоди, яка надихає і звільняє, почуття без будь-яких соціальних упереджень прирівнюється до марного розтрачання себе, а поняття вірності/зради, довіри/підозри є предметом спекулювання на почуттях, обмеженням і лицемірством людини перед самою собою. Чи потрібна фальшива гарантія, якщо вона стає злочином проти людської природи, і хіба вірність – це не вічна свобода вибору, свобода почуттів, доказ існування глибинного духовного зв'язку поза будь-якими категоріями системи і слідування власній внутрішній суті? [1].

Оскільки постмодерністська чутливість роману Ф. Бегбеде іманентно передбачає співприсутність, зіткнення дискурсивного (раціонального) і поетичного планів, художній текст твору є місцем перетину досить

чітких моделей філософії сексуальності. У романі сексуальність зосереджується не тільки і не стільки у сфері чуттєвої любові. Це радше філософське поняття, яке фіксує в своєму змісті характеристику людської тілесності, що дає можливість конституювання варіабельних культурно артикульованих практик творення еротичної сфери людського буття. Тоді еротика стає винятковою сферою людського буття, для якої духовний аспект не менш важливий, ніж тілесний, оскільки вона розкриває «перехід від простої сексуальності тварини до розумової активності людини, імплікованої еротизмом» [5, с. 134]. Тобто, йдеться про «асоціації та судження з наміром сексуальної кваліфікації предметів, істот, місця й часу, в яких самих по собі немає нічого сексуального, хоча вони й не містять нічого такого, що б суперечило сексуальності» [5, с. 135]. Отже, «еротосфера» роману формується під впливом внутрішнього процесу перетворення та реорганізації.

Поміж рядків роману читаємо переживання автора про розколоту свідомість сучасної людини, котра схильна до поділу й упорядкування чуттєвої сфери (а такий поділ суперечить її внутрішній природі), нав'язана на всіх рівнях соціальними стандартами, що видаються за істину. Спотворення й маніпулювання вічними людськими цінностями та створення подвійних стандартів приховано позбавляють людину переваг відчувати, творити, здатності до чистої насолоди від існування та свободи на всіх рівнях. Апологія тілесності в любовно-чуттєвій сфері закономірно призводить до специфічного трактування любові, в основі якого лежить цинізм як засіб порятунку у світі втрачених, знехтуваних цінностей. Однак саме завдяки дискурсу еротизму у творах Ф. Бегбеде стає можливим постійний діалог між внутрішнім і зовнішнім простором свідомості автора.

З одного боку, брутальність та грубий сексизм є стильовою ознакою творів Ф. Бегбеде, коли в основу покладено секс як безпосередню фізіологічну акцію, байдужу і до продовження роду, і до сердечних переживань, але саме поняття має ширше значення, вказує на інтелектуальні засоби для обґрунтування вульгарних дій. З іншого боку, творчість Бегбеде оприявнює складні, іноді конфліктні зв'язки між лібідо і сублимацією, інтенсивні пошуки їх гармонізації в еротичних масках, які фокусують у собі драматичні колізії біологічної і психічної сфер людського існування.

Для вираження еротичного дискурсу Ф. Бегбеде використовує широкий спектр стилістичних засобів: метафори, метонімії, фразеологізми, порівняння, протиставлення, вульгаризми, включення наказового способу тощо. Особливо широко використовуються у романі метафори, які дають можливість зрозуміти абстрактні сутності через досвід фізичного існування людини, задаючи тим самим спосіб та характер нашого бачення навколишнього світу та внутрішнього світу персонажа. Еротичний дискурс багатий на фразеологічні одиниці, які сприяють інтенсифікації висловлю-

вання. Стилiстика еротичного письма Ф. Бегбеде вирiзняється специфiчною емоцiйнiстю, яка втiлена широкою палiтрою художнiх засобiв.

Лiтература

1. Бегбедер Ф. Любов – це єдине, що мене по справжньому цікавить у житті: [інтерв'ю з Ф. Бегбедером]; інтерв'ю провів О. Хоменко. URL:https://ukrop.depo.ua/rus/literaturniy_ukrop/frederik-begbede-lyubov--tse-edine-shcho-mene-po-spravzhnomu-17092016182000
2. Бегбедер Ф. Французький роман / пер. з франц. Л. Кононовича. Київ: КМ букс, 2017. 256 с.
3. Волощук Є. Духовні та естетичні засади модернізму (на матеріалі німецькомовних літератур). *Вікно в світ. Німецькомовні літератури*. 2006. №1. С. 46-76.
4. Дроздовський Д. І. Постмодернізм vs постпостмодернізм: світоглядно-філософські відмінності (на матеріалі сучасного британського роману). *Філологічні трактати*. 2019. Т.11. №3-4. С.32-40.
5. Малахов В. Уязвимость любви. *Вопросы философии*. 2002. №11. С. 231–237.
6. Маркузе Г. Эрос и цивилизация. Одномерный человек: исследование идеологии развитого индустриального общества. М.: Мир, 2002. 284 с.
7. Мудрак Л. Українська еротична лірика: жанрова специфіка та ідіостилі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.01.06. Київ, 2010. 20 с.
8. Опришко Н. О. Осмотичний сенс любові у постмодерному тексті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2014. №8, том 2. С.96-100.
9. Beigbeder F. Un roman français . Paris: Librairie générale française , 2010. 256 p.

STYLISTICS OF EROTIC WRITING BY FRÉDÉRIC BEIGBEDER

O. A. Bigun, M. I. Kovbanyuk

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, Shevchenka St., 57*

Purpose. The paper is aimed at analyzing the erotic discourse of Frédéric Beigbeder's creativity as a component of aesthetics and poetics of post-postmodernism. **Research methodology.** Theoretical and methodological basis of the research based on the works of H. Marcuse, M. Merleau-Ponty, scientific works by psychoanalysts (S. Freud, A. Adler, C.-G. Jung), national issues on the aspect of erotic by V. Ageeva, L. Mudrak, N. Opryshko. **Results.**

*It is identified that brutality and crude sexism is a style feature of Beigbeder's works when sex being a direct physiological action formed the basis. On the other hand, Beigbeder's works reveal the complex relationship between libido and sublimation, the intensive search for their harmonization in the dramatic collisions of the biological and mental spheres of humaneistence. The stylistics of Beigbeder's erotic writing is distinguished by its specific emotionality, which is embodied in a wide palette of artistic means including metaphors, metonymies, words-realities, phraseological units, comparisons, vulgarisms, the inclusion of the imperative mood, etc. **Originality.** The paper shows the specific nature of the apology of human physicality referring to concrete examples in Beigbeder's writings. Such a specificity leads to the particular interpretation of love based on cynicism as a means of saving in a world of lost, neglected values. **Practical value.** This paper can be used for further study of stylistic aspects of Beigbeder's individual style (idiostyle). Research results can be useful during writing term papers, master's ones and other scientific works.*

Keywords: *French literature, post-postmodernism, eros, style, stylistics, writing, discourse, Frédéric Beigbeder.*